

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/01/friedrich-klara---szakacs-gabor-a-magyar-rovasirasrol-03-02-03/>

Friedrich Klára – Szakács Gábor

A magyar rovásírásról

Már maga az elnevezés is vitákat gerjeszt. Lehet-e a szóösszetételt külön bontva is használni vagy valamely néphez kötni? Hogyan maradt fenn, kik őrizték meg számunkra, amikor Szent István királyunk uralkodásától napjainkig nem kötelező része az iskolai tananyagoknak? Van-e elegendő emlékünkből, amelyekből hiteles története, írásának szabályai megállapíthatók? Terjeszthető-e anélkül, hogy azt egyesek csupán elnéző mosollyal nyugtázzák? Ellentétben a latin betűk hosszadalmas tanulásával, miért lehet akár egy-két óra alatt is elsajátítani az ábécéjét? A rovásírást többek között ezek a kérdőjelek teszik rejtélyessé, egyben izgalmassá, a gyermekek számára titkosírássá. Az alábbi tanulmány a legalapvetőbb, egyben bizonyítható adatokkal adja meg a válaszokat az érdeklődőknek. És hogy ők nem kevesen vannak, azt az őseink által reánk hagyományozott írás hihetetlenül gyors terjedése és népszerűsége igazolja.

Bevezetés

Baranyai Decsi János, a Marosvásárhelyi Református Főiskola tudós tanára írta a XVI. században a rovásírásról: „...Ezen betűket bárki igen rövid idő alatt, igen könnyen... megtanulhatja. Miért is ezen betűket nemcsak arra tartom érdemesnek, hogy minden iskolában tanítsák és a gyermekekbe csepegtessék, hanem arra is, hogy minden rendű honfitársunk, gyermekek, öregek, asszonyok, nemesek és parasztok, egy szóval mindazok, akik azt akarják, hogy hogy magyarnak neveztesse, tanulják meg.”

A rovásírás a magyarok régi és értékes művelődéstörténeti kincse. Székely-magyar rovásírásnak is nevezik, mivel legtöbb emlékét a székelyek őrizték meg számunkra. 1945 utáni fennmaradása a cserkészmozgalomnak is köszönhető.

A rovásírásról krónikásaink, történetíróink is megemlékeztek. Többek között: *Kézai Simon*, Kun László udvari papja a XIII. században; *Kálti Márk* krónikáiról a XIV. században; *Thuróczy János és Antonio Bonfini* a XV. században székely; *Verancsics Antal* római katolikus püspök, Magyarország főpapja hun írásnak nevezi. *Szamosközi István*, Bocskai István fejedelem történetírója székely írásnak tartotta a XVI. században. Tőle rovásírásos feljegyzések is maradtak ránk. Megemlíthetjük még *Bél Mátyás* evangélikus püspököt, polihisztort a XVIII. században és még sorolhatnánk.

A nevekhez kapcsolódóan két érdekességet emelhetnénk ki. A rovásírásos emlékeink közül három kivételével mind jobbról halad, ami el is dönti a vitát, hogy melyik irányba kell a betűket vezetni. A három emlékből az egyik Szamosközi Istvánhoz, Bocskai István fejedelem történetírójához köthető. Az akkori magyar uralkodóról, Habsburg Rudolf császárról írt gúnyversét a titkosság erősítése céljából balról jobbra indította. Ezzel persze aligha tudta tökéletesen kijátszani a császár tudósait, de legalább megnehezítette a

dolgukat. Egyébként a másik két balról jobbra haladó emléket is titkosítás céljából írták balról jobbra.

A másik személy, akinek nevéhez érdekesség köthető a felsoroltak közül, Bél Mátyás. A nagy tudású ember még németül is megírta ismereteit az általa hun-szkítának tartott rovásírásról, hogy nem kis büszkeséggel így tájékoztassa az abban az időben Magyarországon élő, nagyszámú német nemzetiséget a magyarság ősi írásáról.

Krónikásaink tehát ezt az írást szkíta-hun írásnak nevezték. A rovásírás elnevezést a XX. század elején *Tar Mihály* juhász, aki őseitől tanulta és Fadrusz János, legnagyobb szobrászaink egyike, a kolozsvári Mátyás-szobor alkotója adta régi írásunknak, amellyel tökéletesen kifejezték fába róható, kőbe véshető, papírra egyaránt írható jellegét.

A rovásírás a magyar nyelvvel együtt fejlődött, mert nyelvünk minden hangjára van benne jel. Tehát a betűírások közé tartozik, ahol minden hangot egy külön betű jelöl, így még a legelvontabb fogalmat is könnyen le tudjuk jegyezni. Amikor a XI. században át kellett térnünk a latin betűs írásra, ebben nyelvünk 13 hangjára nem volt jel (TY, GY, NY, LY, SZ, ZS, CS, K, J, Á, É, Ö, Ü).

A rovásírás sajátossága, amivel tovább pontosíthatjuk magyarsághoz köthetőségét, az összerovás (ligatura). Ez csak a magyarral rokon szkíta, hun, avar népcsoportoknál fordult elő, ilyen emléket eddig más népektől, így az etruszkoktól, germánoktól, ótűrköktől sem találtak.

Legismertebb rovás emlékeink

- A szarvasi csont tűtartó, mely 1300 éves és megtekinthető a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeumban. Hétköznapi, egyszerű asszony sírjában találták, amelynek jelentősége szavakkal szinte ki sem fejezhető. Ugyanis annak bizonyítéka, hogy a magyarokkal rokon avaroknál (a tiszteleltre méltó László Gyula professzor megállapítása) a köznép között is ismeretlen volt az írástudatlanság. Másik üzenete, hogy a Kárpát-medencében már a Kr. sz. IX. század, egyben Árpád fejedelem honfoglalásnak nevezett visszatérése előtt is írástudó nép lakta e vidéket. Ez alapjaiban dönti meg a hamis és mesterségesen keltett nézetet, hogy ezt az írástudatlan népet tanítani kellett. Ez csak annyiban igaz, hogy az attól kezdve üldözött rovásbetűk helyett a latin betűket erőltették az iskolába járó, és ez nem mindenkinek adatott meg, gyerekeknek.
- A *vargyasi* keresztelődence (1. kép [a képek a cikk végén találhatóak]), mely 700 éves és a székelyföldi Vargyason, a Makovecz Imre által tervezett református templomban található.
- A gyergyószárhegyi, 600 éves és 200 szavas rovás botnaptár (2. kép), mely Luigi Ferdinando Marsigli olasz tudós és hadmérnök másolatában maradt fenn 1690-ből, és e másolat bolognai könyvtárában található. Ennek ismerete minden rovásíró alapműveltségéhez tartozik, mégpedig azért, mert a rajta látható rovásírás betűk alapján lehetett minden kétséget kizáróan megállapítani azok hangértékét. Ez a botnaptár a keresztény névnapok és ünnepek jegyzéke, idejét pedig annak megfelelően határozták meg, hogy ezek a névnapok, a szentek nevei, mikor kerültek a keresztény naptárba. Marsigli – Habsburg Lipót zsoldos tisztjeként – éppen Székelyföldön üldözte Thököly Imrét, amikor a gyergyószárhegyi ferences templom közelében találta a rovásvésetes botot. Ismeretei alapján szkíta betűknek nevezte a feliratot. Ez a leghosszabb, máig megmaradt, elejétől és végéig olvasható emlékünknél, amely egy igen érdekes kérdést vet fel.

Kik számára készülhetett, amikor az iskolákban csak a latin betűs írást tanították, ezt nem? A válasz csak az lehet, hogy a hétköznapiak számára, hiszen többségük iskolába nem járt, mégis el tudták olvasni. Ez egyértelmű bizonyíték, hogy a rovásírás olyan szülőről gyermekekre szálló hagyománya a magyarságnak, amely a latin betűk behozatala ellenére az egyszerű emberek számára is ismert volt.

- A Nikolsburgi ábécé (3. kép), mely 500 éves, az Országos Széchényi Könyvtár tulajdona. A lap egy 1483 előtt készült könyvből került elő, amely a nikolsburgi (ma Mikulovo, Csehország) Dietrichstein hercegi család birtokába került. Az emlék története 1933-ban folytatódott, amikor a család egy svájci árverésen az egész könyvtárát árverésre bocsátotta. Előtte leltár készült, és amikor észrevették a *Littere Siculorum*, azaz Székelyek betűi feliratot, azonnal a Magyar Nemzeti Múzeumot értesítették a könyvről. Jakubovich Emil könyvtárigazgató azonban csak ezt az egyetlen lapot tudta kifizetni, amely azóta a Nikolsburgi ábécé nevet viseli, és az említett botnaptár mellett a másik óriási segítség a rovásírás betűinek használatához.
- *Az énlakai unitárius templom kazettás mennyezetére festett rovásfelirata* 1668-ból (4. kép), mely még megtekinthető, míg a szúrógás nem végez vele. Az Egy az Isten, Georgyius Musnai diakon felirat ugyan rövid, ám két igen jelentős üzenete van. Mivel Isten házában található, ezért ékes bizonyíték annak, hogy a rovásírás nem ellentétes a kereszténységgel, ellenkező esetben aligha lett volna lehetősége a kispapnak a mennyezetre festeni a szöveget. A másik mérföldkő az Egy felirat, amelyből csupán a rovás GY betűt használta Musnai. Ez azt üzeni, hogy a leggyakrabban használt magyar magánhangzó, az E elhagyható, illetve odaértendő a mássalhangzó elé. Ez a jelenség csak a rovásírásban és csak a magyaroknál létezik, ezért nem keverhetők össze más rovásbetűket használó írástípusokkal.
- 1598-ban tankönyv is megjelent, *Rudimenta*, azaz *a hunok régi nyelvének elemei* címmel, latin nyelven. Thelegdi János, későbbi kalocsai érsek, Nyitra püspöke, 24 évesen, leideni diák korában készítette. A 16 oldalas könyvecske 6 kéziratos másolatban maradt fenn. Az ő tevékenysége szintén azt bizonyítja, hogy a keresztény egyház legfelsőbb vezetői között is voltak, akik a tévesen és szándékosan pogánynak nevezett rovásírásról egészen másként vélekedtek.

Legrégibb, hiteles rovás ábécéink többsége 32 betűből áll, hosszú magánhangzókat nem tartalmaz. Az első É betű ugyan már megjelent 1654-ben *Miskolczi Csulyak Gáspár* emléksorában, de nem vált általánossá. (Miskolczi Csulyak István, a wittenbergi és heidelbergi egyetemen tanult református esperes, Bethlen Gábor fejedelem tábori lelkészének fia.)

A rovás Á és É betű használatának általánossá válása *Magyar Adorján* (1887-1978) néprajzkutatónak és díszítőművésznek köszönhető, ábécéje (5. kép) így 34 betűből áll.

Mivel *Forrai Sándor* (1913–2007) gyors- és gépíró tanár, rovásírás-oktató és -kutató, református presbiter iskolában is tanította, és nem akart az akadémiai helyesírási szabályokkal ellentétbe kerülni, hiteles régi rovás emlékekből válogatott jelváltozatokat a hiányzó hosszú magánhangzók számára. Ábécéje így 39 betűs lett (6. kép). Erdélyi feliratoknál és székelykapukon gyakori mind az A, mind az Á hangértékre a Forrai féle Á-hoz hasonló jel használata.

Terjesztési és oktatási tapasztalataink alapján azt ajánljuk, hogy a rovásírás oktatását legkorábban az általános iskola harmadik osztályának elvégzése után kezdjük, a latin betűs írás-olvasás-helyesírás megfelelő elsajátítása után, hogy ezek szabályai alaposan rögzüljenek.

Felső korhatár nincs, mivel több kedves ismerősünk nagyszülő korában tanulta meg, például úszó világbajnoknőnk, Egerszegi Krisztina édesanyja, aki átírta az egész János vitézt rovásírásra.

A magyar rovásírás legfontosabb szabályai

1. A rovásírást jobbról balra írjuk, mert legtöbb írásemlékünkben így szerepel. Lehet balról jobbra is írni, ám ez nem hagyománykövető. Ebben az esetben meg kell fordítani a betűket.
2. A szavakat szóközökkel választjuk el egymástól. A mondatok és tulajdonnevek első betűit kiemelhetjük. Az írásjelek ugyanazok, mint a latin betűs írásnál.
3. A rovásírásban két fajta K betű használatos, egy kapocs és egy négyszög alakú. Az ezek használatára vonatkozó XX. századi szabályokat rovás emlékeink kevés esetben támasztják alá, így kezdőknek azt ajánljuk, hogy csak a négyszög alakú K-t használják.
4. Fontos szabály, hogy rovásírásunkban csak azokat a betűváltozatokat használhatjuk, amelyek valamely régi rovás emlékekben megtalálhatók.
5. Ősi írásunkban nincs Q, X, Y, W, mivel ezek nem a magyar hangkészlethez tartoznak. Használatuk a 7. képen látható módon történik.

Forrai Sándor oktató-terjesztő nyomdokain haladva kb. 15 éve iskolai rovásírás szakkörök szervezésébe kezdtünk, hozzánk csatlakozó felkészítő tanárok, iskolaigazgatók segítségével. A szakkörökből nőtt ki a rovásírás versenyek. 2000-től 12 versenyt szerveztünk általános és középiskolás tanulónak. Ezeket fokozatosan kiterjesztettük az egész Kárpát-medencére. Erdélyből, Délvidékről, Felvidékről, Kárpátaljáról, Horvátországból, Szlovéniából voltak versenyzőink, egy cserkész pedig még Németországból is jött. 2006-tól a megnövekedett érdeklődés következtében elődöntőket is kellett tartanunk.

2011-ben a Kárpát-medencei Rovásírásverseny és Műveltségi Találkozó pécsi döntőjének fővédnöki tisztét Dr. Hoffmann Rózsa, oktatásért felelős államtitkár vállalta.

A rovásírás emlékeinek száma növelhető, ha megismerjük a betűsorát, és figyelmesen járjuk a múzeumokat, könyvtárakat, régi templomokat, épületeket. Főként Székelyföldön fordulnak elő a szakirodalomban eddig még le nem írt rovásfeliratok.

Közös feladataink a rovásírás területén

Elsősorban a terjesztés, hogy a bevezetőben említett Baranyai Decsi János szellemében legalább a nevét le tudja írni minden magyar ember régi betűinkkel. Fontos emlékeinek megvédése – főként, ha azok határainkon kívül esnek –, valamint hagyományőrző rovásíró körök, iskolai szakkörök számának gyarapítása. Követendő a székelyföldi példa, a csíkszeredai 2003-as határozat alapján rovásírással helységnevtáblák felállítása a magyarországi településeken is. Ezt a pártpolitika kizárásával (mivel ez nemzetpolitikai kérdés) kellene szorgalmazni.

Igen fontos, hogy kerettantervekbe bekerülve (történelem, hon- és népismeret), legalább alapszinten ismerjék meg a tanulók ezt a fontos művelődéstörténeti értékünket.

Friedrich Klára – Szakács Gábor: A magyar rovásírásról

Rovásírásunk már nem helyettesítheti a latin betűs írást, mégis olyan bizonyítható történelmi kapocs őseinkhez, amely büszkévé tesz bennünket, és ezáltal erősíti a nemzet-tudatot. Könnyen megtanulható, ezért azonnali sikerélményt nyújt a tanulóknak, így körükben a figyelemfelkeltés mindenütt eredményes. Erről a mellékelt betűsor és szöveg segítségével a tisztelt olvasó is meggyőződhet. (8. kép)

KÉPEK

1. kép: A vargyasi keresztelőmedence

2. kép: A botnaptár másolatának egyik lapja

5. kép: Magyar Adorján ábécéje

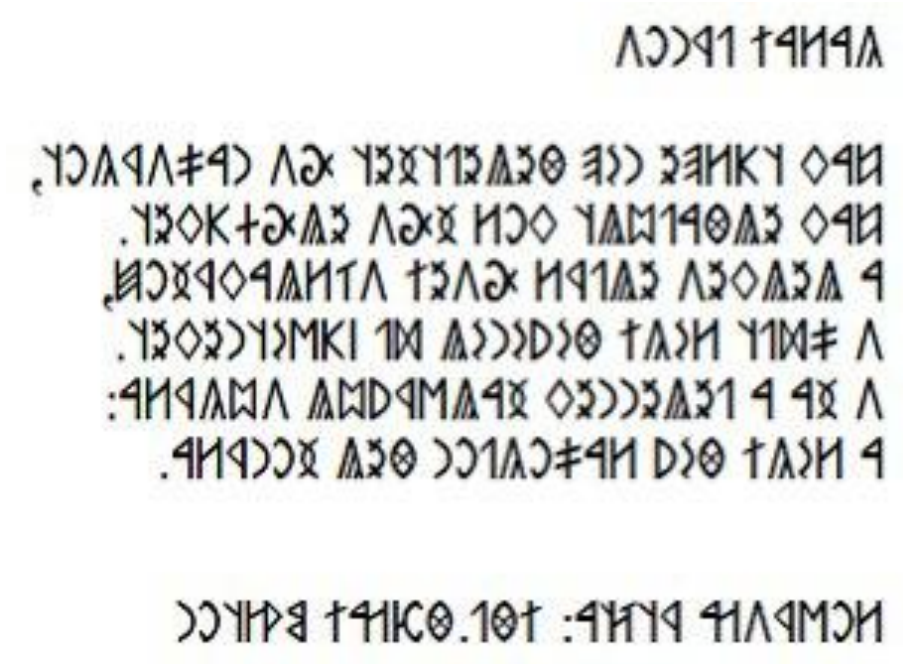
6. kép: Forrai Sándor ábécéje

7. kép: Q, X, Y, W

QU = KV	pl.:	Aquincum	⊗∧↑∧∧∧∧∧∧
		quartz	∧∧∧∧∧∧∧
X = KSZ	pl.:	taxi	↑∧∧∧∧
Y = I vagy J	pl.:	Vörösmarty	↑∧∧∧∧∧∧∧∧∧∧
		York	∧∧∧∧
		yoghurt	∧∧∧∧∧∧∧∧
W = V	pl.:	Wesselényi	↑∧∧∧∧∧∧∧∧

8. kép: Rovásírásos szöveg

JEGYZETEK

1. A Forrai Sándor Rovásíró Kör alapítói.

IRODALOM

FISCHER Károly Antal (1992): *A hun-magyar írás és annak fennmaradt emlékei* (1889). Hatágú Síp Alapítvány, Budapest;

FORRAI Sándor (1994): *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig*. Antológia Kiadó, Lakitelek;

FORRAI Sándor (1996): *A magyar rovásírás elsajátítása*. Magánkiadás;

FRIEDRICH Klára – SZAKÁCS Gábor (2005): *Kőbe vésték, fába rótták*. Szakács Gábor kiadása;

FRIEDRICH Klára – SZAKÁCS Gábor (2008): *Ősök és írások*. Szakács Gábor kiadása;

FRIEDRICH Klára (2003): *Rovásírás tankönyv és szakköri ötlettár*. Szakács Gábor kiadása;

MAGYAR Adorján (1970): *Ősmagyar rovásírás*. Fáklya Kiadó, Warren (Ohio);

SEBESTYÉN Gyula (1915): *A magyar rovásírás hiteles emlékei*. MTA, Budapest;

SEBESTYÉN Gyula (1909): *Rovás és rovásírás*. MTA, Budapest;

Friedrich Klára – Szakács Gábor: A magyar rovásírásról

SZAKÁCS Gábor: *Tájékoztató füzetek a Kárpát-medencei Rovásírás Versenyekről* (2000 – 2010). www.rovasirasforrai.hu (2012. június 18.)

THELEGGI János (1994): *Rudimenta, azaz a hunok régi nyelvének elemei* – 1598. Ars Libri Kiadó, Budapest (Az eredeti latin nyelvű kiadvány: THELEGGI, Johannes (1598): *Rudimenta priscae Hunnorum linguae brevibus quaestionibus et responsionibus comprehensa*, Batavia)

ABSTRACT

Friedrich, Klára – Szakács, Gábor

On Hungarian Runic Script

Even the name itself sparks debates. Can this composition of words, even in deconstructed form, be used or tied to any people? How did it survive, who preserved it for us, when it has not been a required part of primary school curricula between the time of the rule of our King Stephen to the present day? Do we have sufficient historical memory from which the credible history and rules of this writing can be identified? Can this be disseminated without being acknowledged by some with only an indulging smile? In contrast to the lengthy process of learning Latin letters, why can the runic alphabet be learnt in just one or two hours? These questions, among others, make runic script mysterious, exciting, a secret code for children. The following study uses the most fundamental and most demonstrable data to give answers to those who are interested in the matter. The number of these is not few, proof to the unbelievably fast expansion and popularity of this script bequeathed to us by our ancestors..